

УДК 81.161'373

КАТЕГОРІЯ „ЖІНОЧІСТЬ” У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СЛОВОТВОРЕННІ

Кислюк Л. П.

У статті розглянуто новотвори на позначення жінок на матеріалі ЗМІ та творів художньої літератури. Проаналізовано особливості їх творення й функціонування в узусі й ідіолекті та кореляцію мовної практики й словотвірної норми у вживанні категорії «жіночість».

Ключові слова: категорія «жіночість», узус, ідіолект, словотвірна норма, новотвір.

Постановка проблеми. 1. Історія вивчення. Українські дослідники неодноразово зверталися до вивчення назв осіб жіночої статі, їхніх словотвірних особливостей. В українському мовознавстві словотвір іменників – назв жінок об'єднав у дериваційну підсистему І. І. Ковалик, який розглядав такі найменування в межах словотвірних розрядів назв осіб зі своїми словотвірними типами і словотвірними моделями у межах словотвірної категорії назв осіб і назв не осіб [12, с. 269]. Вчений розглядав суфіксальні деривати назв жінок як «утворені від паралельних назв живих істот чоловічої статі», враховуючи, що суфікси для їх творення мають «ще й відповідне словотворчорозрядне (агентивне, професійне чи інше) значення» [14, с. 33]. Якщо порівняти твердження І. І. Ковалика з думкою М. В. Панова, підтриманою О. А. Земською, про те, що своєрідність категорії жіночості полягає в тому, що вона не модифікує семантику твірного слова, а закреслює один семантичний компонент (“чоловік”) і додає інший (“жінка”) [6, с. 148], то суперечностей тут немає. Справді, відбувається заміна одного з семантичних компонентів словотвірного значення, але компонент агентивності, професійності у дериваті залишається, адже більшість найменувань жінок, зокрема й серед новотворів (похідних слів, не зафіксованих академічними словниками української літературної мови до 1991 року) – це професійні найменування.

І. І. Ковалик вбачав у дериватах – назвах істот жіночого роду вияв типологічних рис українського словотвору: «Словотворчою рисою, спільною для української, білоруської і ще деяких слов'янських мов порівняно з російською, є спосіб творення похідних назв жіночого роду від основ чоловічого роду на **-тель** за допомогою емоційного (фемінізуючого) суфікса **-к-а**» [13, с. 397]; «українська і південнослов'янські мови з чеською і словацькою включно в порівнянні з іншими слов'янськими мовами, в тому числі з російською та білоруською, характеризуються наявністю назв жіночого роду на **-ки(е)н-я**» [13, с. 398]. Важливо, що ці типологічні риси підтримані сучасною мовною практикою у творенні й функціонуванні новотворів.

У сучасних дослідженнях цю категорію розглядають у різних аспектах: проаналізовано словотвірну семантику назв осіб жіночої статі в діахронії [3–5], новотвори – назви жінок розглянуто в гендерному аспекті [1; 2; 16], виявлено морфологічні особливості творення цієї словотвірної категорії [20] тощо.

Ця проблематика актуальна для дослідників інших слов'янських мов: О. А. Земська розглядає категорію «жіночість» як корелятивну до назв чоловіків і одну з найактивніших модифікаційних словотвірних категорій у сучасній російській мові, яка відрізняється регулярністю [6, с. 148]. Хоча дослідження підтверджують що регулярність творення її у російській мові значно менша, аніж в інших слов'янських мовах, скажімо, в польській, чеській [15]. О. А. Земська визнає, що в російській протиставлені кодифікована літературна мова, де на вживання найменувань жінок накладено істотні нормативні обмеження, й розмовна, де такі найменування часто вживані [6, с. 148].

Українська мова належить до синтетичних мов з елементами аналітизму. Наявність узгодження за категорією роду зумовлює, зокрема, в іменниках лексико-семантичної групи істот розрізнення істот за статевими ознаками, що дає змогу говорити про певну семантичну функцію роду. Якщо розрізнення за статтю відсутнє у багатьох іменниках-назвах фауни (*жайворонок – ластівка*), то значення роду при потребі може реалізуватися синтаксично за допомогою узгоджуваних прикметників.

Якщо послідовне творення нейтрально-стилістичних фемінних назв існує в багатьох слов'янських мовах, скажімо, в болгарській або чеській, то в українській мові таке творення відбувається за потреби. У російській мові сучасні дослідники розглядають це явище в контексті тенденції мовної економії, порівнюючи зі складними назвами типу *женщина-космонавт*, або з явищами мовної гри (пор. рос. *творчиня* від *творець*), натомість українські дериватологи (О. Пономарів, М. Федурко) вважають активізацію творення моцій виявом тенденції українізації або націоналізації.

2. До питання термінології. При аналізі праць з окресленої проблеми можна спостерігати цілий спектр застосовуваних дослідниками термінів на позначення предмета дослідження, отже проблема метамови наукових текстів, зокрема усталеності й однозначності лінгвістичної термінології залишається актуальною.

За визначенням енциклопедії «Українська мова», моція (від лат. *motio* – рух) – це спосіб афіксального словотворення іменників зі значенням жіночої статі від іменників чоловічого роду суфіксальним, рідше флексійним способом [11, с. 354]. Дослідники використовують або терміни питомого походження: «назви осіб жіночої статі», «назви жінок» (А. М. Архангельська), категорія «жіночість», найменування жінок (О. А. Земська), «назви істот жіночого роду», «назви жіночого роду» (І. І. Ковалик), «назви осіб жіночої статі» (Л. О. Родніна); або терміни латинського походження: «категорія „*nomina feminina*”», фемінатив (відповідно «маскулінізм»), а також «фемінінний домінант», «фемінінний новотвір» (А. М. Архангельська), «моція» (Н. Ф. Клименко), «фемінітив» (М. Брус, С. Семенюк), «фемінатив» (М. Ю. Федурко) тощо. Терміни «емоційний», «фемінізуючий» вживав І. І. Ковалик. Аналіз спектру термінів виявляє особливості, характерні для терміносистем загалом: тяжіння до однослівності (мовна економія) та однозначності. Це видно й на питомому матеріалі (категорія «жіночість»), і на запозиченому («фемінатив», «фемінітив» від «*nomina feminine*»). Не прижився й запропонований латинський термін «моція» як єдиний термін. Додається також вплив терміноапарату гендерної лінгвістики, хоча в українській мові деякі словотворчі «лакуни» зайняті: не можна побудувати відповідник до «маскулізм» з тим самим суфіксом і значенням, бо він викорис-

таний на позначення фемінізму як жіночого руху за рівні права з чоловіками. У цьому значенні вживаються в загальнономовних словниках і похідні: *фемінізація*, *фемінізуватися*, *фемініст(к)а*, *феміністичний* тощо. Поручуючи вимогу відсутності синонімів у терміна, для словотвору в ієрархії термінів видаються нейтральними: категорія «жіночість» і категорія *nomina feminina*. Щодо найуживаніших однослівних термінів «фемінатив» і «фемінітив», зауважимо, що наявність варіантів суперечить вимогам до словотвірної системності термінів. Серед продуктивних у термінології типів дериватів дослідники називають і з суфіксом **-ат-**, і з суфіксом **-іт-**. Обидва ці словотвірні типи утворюють від твірних іменників зі значенням або назв хімічних сполук (*нітрат*), мінералів (*фосфорит*), або назв осіб (*деканат*), або назв хвороб (*міокардит*) [18, с 88–89]. Серед термінів латинського походження маємо, зокрема: *акузатив* (від лат. *acusativus*), *предикатив* (*praedicativus*), *вокатив* (від лат. *vokativus*), *локатив* (від лат. *lokativus*), *суперлатив* (від лат. *superlatives*), *номінатив* (від лат. *nominativus*) і *генітив* (від лат. *genitivus*), *інфінітив* (від лат. *infinitivus* < *infinitus*). Тут відприкметниковий суфікс залишається, як у латинському оригіналі, а термін утворено усіченням фіналі. Видається логічним, що при творенні іменника від латинського прикметника *femininus* має залишатися суфікс **-ін-**, отже, за аналогією: *femininus* → *femini(n)-us* + тив = фемінітив. Очевидно, при творенні варіанта *фемінатив* (який мав би утворитися від латинського іменника *femina*) також спрацьовує словотвірна аналогія.

3. Активні процеси в сучасному словотворенні найменувань жінок: система – узус – ідіолект. Для пропонованого дослідження важливе розуміння взаємопов'язаності елементів тріади: *система* – *узус* – *ідіолект* у контексті аналізу явищ сучасної словотвірної номінації, що потребує аналізу їх у двох напрямках: від наявності одиниць у системі до реалізації їх в узусі й ідіолекті, а також від творення нових одиниць до входження їх у систему (*ідіолект* → *узус* → *система*). *Узус* розуміємо як загальноприйняте носіями певної мови вживання мовних одиниць на певному етапі розвитку мови, зокрема як нормовану й кодифіковану загальноприйнятую реалізацію словотворчих ресурсів системи мови, а *ідіолект* – як сукупність особливостей, що характеризують мовлення чи текст окремого індивідуума, як індивідуальне, авторське використання словотворчих ресурсів.

Матеріалом дослідження слугують тексти українськомовних періодичних друкованих та електронних видань, які ввійшли в Комп'ютерний фонд інновацій відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України, який налічує понад 20 тисяч реєстрових одиниць, а також твори сучасної української художньої літератури (Л. Костенко, О. Забужко, В. Шевчук). Для надання статусу новотвору похідним одиницям, зіставляємо їх із матеріалом академічних словників сучасної української літературної мови, виданих до 1991 року.

На позначення назв осіб жіночої статі в українській мові існують різні відіменні модифікаційні моделі із суфіксами: **-к(а)** та його складеними варіантами **-анк(а)** (*вакханка*), **-енк(а)** (*французженка*); **-иц(я)** (*черниця*), **-ин(я)** (*грекня*), **-ен(я)** (*туркня*), іншомовні **-ис(а)** (*директриса*), **-ес(а)** (*принцеса*). Окрім модифікаційного, такі назви із малопродуктивними суфіксами **-их(а)**, **-ин(я)**, **-ин(а)**, **-н(а)/-івн(а)** можуть мати значення «дружина або дочка особи, названої мотиватором» (*старостиха*, *свожкня*, *панна*,

бондарівна), деякі з таких назв, як найменування осіб за родинними зв'язками (*вуйна*, *стрийна*, *дядина*) відійшли на периферію українського лексикону. Обмежені розмовним стилем назви із суфіксами **-ш(а)**, **-ух(а)/-юх(а)** (*гетьманиша*, *балакуха*), деякі найменування з іншомовними суфіксами **-ис(а)** (*директриса*) і **-ес(а)** (*політикеса*). Деякі з таких утворень із суфіксами **-юх(а)**, **-ах(а)/-аг(а)** або суфіксо-флексією **-а** за формою відповідають назвам осіб жіночої статі, проте вживаються зі значенням спільного роду, називаючи особу незалежно від її статі: *сплюха* «людина, яка любить спати», *розумаха* «розумна людина», *базіка* «людина, яка любить базікати».

Зміна ролі жінки у суспільстві передбачає набуття освіти, обіймання керівних посад аж до найвищих державних постів, професійну діяльність жінок, які зарекомендували себе як фахівці найвищої кваліфікації у різноманітних галузях. Чи відображає мова суспільні зміни, і чи змінився суспільний статус жінки? Адже за умови відсутності або малої поширеності самого описуваного явища, тобто позначуваного, відсутній і знак: автори публікацій у ЗМІ надають назви чоловічого роду з уточнювальним компонентом *жінка-*: *жінка-академік*, *жінка-хімік* (а не, скажімо, *хімічка*, яка має знижено-оцінну конотацію).

У сучасній українській мові, як вважають лінгвісти, під впливом офіційного ділового стилю використовують для найменування жінок за родом занять та соціальним становищем іменники чоловічого роду: *академік*, *директор*, *фізик*. Внаслідок цього з'являється граматична і синтаксична неузгодженість родових форм присудка чи означення, коли при іменниках чоловічого роду використовують дієслова минулого часу або прикметники чи займенники у жіночому роді: *академік написала*, *справедлива директор*, *вона – талановита фізик* тощо. Це явище називають синтаксичною фемінізацією. Воно набуло поширення в мові за радянських часів: *перша жінка-космонавт* (про В. Терешкову), однак залишається в активному вживанні й у сучасних ЗМІ або з уточненням *діва-*, *дівчина-*, *жінка-*: *діва-рекрут*, *інтернет-діва*, *дівчина-новобранець*, *жінка-канцлер* (про Ангелу Меркель), *жінка-лідер*, *жінка-пілот*, *жінка-політик*, *жінка-президент*, *спікер-жінка* або тільки у формі іменника чоловічого роду: *арт-директор зазначила*, *залишилася на посаді шеф-редактора*.

Це буде перша спікер-жінка в історії США... (Високий замок, 9-15.11.2006); *Перша жінка-пілот космічного шаттла* (День, 23.06.06); *Ролі помінялися: скоро Білл може стати першим джентльменом при першій жінці-президентові* (Високий замок, 9-15.2006).

Зауважимо наявність у всіх прикладах уточнення «перша», яке сигналізує початок зрушень у суспільних стереотипах стосовно ролі жінки на ключових постах держави. З різних причин мовного характеру тут не завжди можливо вжити суфіксальні форми, бо скажімо, семантична ніша лексеми *пілотка* уже зайнята, що породжувало би небажану омонімію, а з останнього прикладу стає зрозумілим, чому неможливо використати лексему *президентшиа* – бо відбувається зміна ролей: *президентшиа* чи *перша леді* – це дружина президента, а не сама *жінка-президент* тощо.

Системні вимоги узгодженості родових форм, зміна гендерних орієнтацій сучасного українського суспільства, прагматичні фактори впливають на посилення характерної для української мови тенденції до суфіксального творення співвідносних з іменниками чоловічого роду слів жіночого роду зі збереженням нейтральнос-

ті: *автор – авторка, аспірант – аспірантка, викладач – викладачка*. Ці процеси можемо спостерігати в динаміці, коли паралельно на позначення жінок використовують іменники як чоловічого, так і жіночого роду: *лідер і лідерка, Єврокомісар і Єврокомісарка, прес-секретар і прес-секретарка, спікер-жінка і спікерка*:

Відкрив свій робочий день Янукович сніданком з Єврокомісаркою Бенітою Ферреро-Вальднер, після чого відбулася прес-конференція (Українська правда, 15.09.2006); За словами прес-секретаря Глави держави Ірини Геращенко... (Україна молода, 03.06.2006); Прес-секретарка зірки поки що не коментує подібні розмови. (Україна молода, 20.06.2006); Про це повідомила спікерка парламенту Грузії Ніно Бурджанадзе. (www.rbc.ua, 13.03.2009); Це буде перший спікер-жінка в історії США. (Високий замок, № 208, 2006).

Почасти творення таких назв у діловому, офіційному чи нейтральному стилі стримує накладання додаткових емоційно-експресивних конотацій зі зниженою семантикою, іронією. Активізація фемінітивів впливає на граматику й синтаксис, пор.: *викладач прийшла і викладачка прийшла*.

Найпродуктивнішим є суфікс **-к(а)** на позначення нових назв за професією, видом діяльності: *бігунка, гендиректорка, дизайнерка, інтелектуалка, колежанка, кросменка, модельєрка, «професіоналка»* (представниця «найдавнішої» професії), *режисерка, рестораторка, тележурналістка, сержантка, службовка, фристайлістка*; за належністю до чого-небудь: *віагрівка* (учасниця групи ВІА «Гра»), *«регіоналка»* (член «Партії регіонів», про Раїсу Богатирьову), *кандидатка, конкурсантка, «фабрикантка»* (учасниця передачі «Фабрики зірок»), за уподобаннями: *байкерка, фанатка, фрїрайдерка*:

Після свята байкерки проїхалися центром міста. (Газета по-українськи, 12.03.2008); ... почнеться активна ротація незвичайного спільного відеокліпу колишніх віагрівок. (УкріСвіт, №13, 2006); Потрапляння Шиловой на посаду гендиректорки обласної держтелерадіокомпанії стало справою техніки... (Україна молода, 25.04.2007); ... в обидві цюки розцілює дизайнерку Діану Дорожкіну. (Газета по-українськи, 25.12.2008); «Основи» нерозривно пов'язані з іменем Соломії Павличко, яскравої української інтелектуалки... (Україна молода, 20.04.2007); Бігунка на середні дистанції, кросменка (Україна молода, 6.04.2007); Київська модельєрка Юліана Денисенко виготовляє маски (Газета по-українськи, 24.09.2008); Молода режисерка цьогоріч брала участь у молодіжній частині Берлінського кінофестивалю (Україна молода, 15.03.2008); Марго Нукишевиця, сержантка: «Працювати у армії в Латвії престижно». (echo.at.ua, 03.12.2008).

Найбільше новотворів у ЗМІ зафіксовано під час діяльності Юлії Тимошенко на посту прем'єр-міністра: *лідерка, ораторка, популістка, прем'єрка*. Лексему *лідерка* використовують у словосполученнях *лідерка феміністок* (про Соломію Павличко), *лідерка блоку, партії, фракції, руху, БЮТ* (про Ю. Тимошенко), *лідерка ПСПУ* (про Н.Вітренко): *Там розташовано музей лідерки цього громадського руху. (Хрещатик, №65, 2006).*

Продуктивним є суфікс **-ниц(я)** також на позначення назв за професією, видом діяльності: *байкерниця* (жінка, яка їздить на байкерах), *державниця* (прихильниця державності), *детективниця* (жінка, яка пише детективи) і паралельно *жінка-детективниця* (де з формального погляду маємо дублювання вказівки на жіночий

рід, тобто, елемент надлишковості: *Жінка-детективниця заслуговує на довіру...* (ПіК, 1999, №5)); *ескортниця* (жінка, яка супроводжує чоловіків-бізнесменів на світські прийоми), *колійниця* (професія на залізниці), *мітингувальниця*, «оскароносниця» (жінка, яку нагородили «Оскар»)), *очільниця* (кафедри) (жінка, яка очолює якусь структуру), *петеушниця* (учениця ПТУ), *піарниця*, *речниця* (жінка, яка займає посаду речника), *переможниця* (жінка-переможець), *чиновниця* тощо.

Менше продуктивними у новотворах є суфікси **-ин(я)**: *бардиня*, *драматургиня*, *мисткиня*, *плавчиня*, *продавчиня*, *творкиня*, *творчиня*, *членкиня*, *шефиня*; **-ш(а)**: *барменша*; іншомовний **-ес(а)**, який надає лексемам знижено-іронічну оцінку: *критикеса*, *політикеса* та **-их(а)**, теж зі знижено-експресивним, оказіональним забарвленням: *бомжиха*, *сміхачиха*.

Серед новотворів є приклади активності префіксів, які характеризують якість ознаки, зокрема, з віковим компонентом: *супербаба*, *супержінка*, *супердівка* (та з префіксоїдом віп-: *VIP-жінка*) і водночас виконують диференційну функцію: *екс-приятелька*.

Не оминула назви осіб жіночого роду й нова хвиля англіцизмів, поповнивши їх новими назвами жіночих професій, які є як ново запозиченнями, так і новотворами. Скажімо, лексему *модель*, з різновидами *супермодель*, *топ-модель*, *фотомодель* та експресивно-оцінним дериватом *моделька*, які в контексті трапилися винятково на позначення жінок у значенні «манекенниці», жінки, що професійно займається демонструванням одягу, взуття, аксесуарів, фахівці вважають прихованим запозиченням з англійської мови [7]:

Топ-модель носить під серцем первістка; Супермодель Лінда Євангеліста – одна з найкращих манекенниць світу...» (Україна молода, 21.06.2006, с.12); *...У російської модельки та її чоловіка, англійського лорда Джастіна Портмана, підрос-тають п'ятирічний син Лукас і донечка Нева...* (Україна молода, 12.04.2007).

Нові номінації жінок поповнили також англіцизми, часто незмінювані, з оцінним компонентом: *барбі* (про жінку лялькової зовнішності), *віце-міска* (від *віце-міс*), *леді Ю* (про Ю. Тимошенко) *люмпен-леді* (про Н. Вітренко):

Позиція люмпен-леді, яка очолює прогресивних соціалістів, не викликає сумнівів... (Україна молода, 10.06.2006, с.4).

З'явилися неозапозичення за видом діяльності: *бізнес-вумен*, *бізнес-леді*, *шоу-вумен*, які екзотичною формою передають частково й новизну такої діяльності жінок в українському соціумі.

Жоден із приступних словників не фіксує лексем на позначення осіб жіночої статі, які є серед авторських новотворів у текстах сучасної художньої літератури: *творителька*, *творкиня*, *творчиня*, і до того ж, за визначенням І. І. Ковалика, підтримують типологічні риси української мови у словотворі:

«*Жінка перш за все – життя творителька...*» (В. Шевчук. На полі смиренно-му, онлайн бібліотека, <http://www.erlib.com>); «*Згідно із сучасними світовими тенденціями гендерної рівноправності послідовно вживаємо жіночих суфіксів: мистець – мисткиня, творець – творкиня, (со)творитель – (со)творителька, (со)творительниця, відтворник / відтворювальник – відтворниця / відтворювальниця.*» (Ю. Семенов З музикологічно-перекладацької робітні..., http://www.ua_pereklad.org/ua/theory/yuriysemenov).

У живому мовленні, тобто в узусі функціонують і утворені за регулярними словотвірними моделями: *творкиня, творчиня, мисткиня, креативниця, артовичка, спотворювачка* тощо.

У Л. Костенко новотвори – назви жінок утворені за продуктивними словотвірними моделями, отже відповідають вимогам сучасної словотвірної норми: *бомжиха, інтуїтивістка, письмачка, шахідка* і юстапозити з уточнювальним компонентом: *жінка-сапер, жінка-охоронець* (Ліна Костенко. Записки українського самашедшого, К., 2011).

4. Новотвори на позначення жінок і сучасна словотвірна норма

Словотвірна норма закріплює передбачені словотвірною системою вибір, послідовність, особливості сполучення елементів похідних слів та їхнє узагальнене словотвірне значення, відповідність структури похідних наявним словотвірним моделям. Розрізняємо словотвірну норму – мовну, системну, прескриптивну і словотворчу норму як її живлення й підтримку – мовленнєву, практичну, дескриптивну. Для визначення нормативності новотвору важливими є системна та комунікативна підтримка такої одиниці. Для визнання явища нормативним обов’язковим є дотримання вимог системи мови, якщо певне мовне явище поширене та визнане суспільством, тобто узусом.

Вимоги офіційно-ділового стилю української мови до нейтральності номінативних одиниць і позамовні чинники, серед яких: практика офіційного діловодства радянського періоду, гендерні стереотипи, непослідовність засвідчення таких одиниць лексикографічними працями, – підтримують практику вживання на позначення осіб жіночої статі складених найменувань (*жінка-космонавт*) або найменувань чоловічого роду (особливо в так званих титульних іменах – *заслужений працівник освіти, Герой України*). Практика публіцистичного стилю, засобів масової інформації, художнього стилю, зокрема новотвори на позначення осіб жіночої статі демонструють тенденцію до вживання однослівних афіксальних одиниць.

Водночас існує сформоване у суспільстві упродовж декількох десятиліть упередження проти нейтральності таких номінацій, яке дослідники пояснюють нашаруваннями експресивності, незвичності, тобто відчуттям оказіональності таких лексем. Вживання таких одиниць має бути продиктоване принципом доцільності та відповідності системним критеріям мови. Аналіз новотворів показує, що саме відсутність офіційних найменувань на позначення жінок за професією спричиняє розлогу варіантність розмовних утворень, серед яких чимало і словотвірних варіантів: *байкерка – байкерниця, творителька – творкиня – творчиня*, бо є суспільна потреба в таких номінаціях.

Серед варіантів можна спостерігати протиставлення стилістично нейтральних моделей з суфіксами **-к(а)** і розмовних, стилістично знижених на **-ш(а), -их(а), -ис(а), -иц(я), -ес(а)**: *депутатка – депутатша, професорка – професорша; директорка – директориса, директорша; докторка – докториця, доктореса, докториха, докториша; письменниця – писачка*. З погляду норм літературної мови, такі розмовні утворення – це вияв надлишковості у формі варіантів-дублетів. При визначенні ступеня розмовності варіанта вагому роль відіграють позамовні фактори, традиція, узвичаєність вживання. Скажімо, в науковому й офіційному стилі української мови прийнято писати лише *доктор, професор* – і тут будь-який із наведених варіантів

стилісти будуть вважати неприйнятним, незважаючи на порушення граматичної узгодженості: *доктор написала, професор сказала*.

З міркувань уникнення експресивності не рекомендовано утворювати іменники жіночого роду з використанням суфікса **-к(а)** від найменувань-комполітів з кінцевою основою **-лог**, оскільки внаслідок чергування утворюється фіналь **-ложк(а)**, що в українській мові має предметне значення, яке надає новотворам негативного, стилістично зниженого забарвлення, пор.: *біологиня, філологиня* – **біоложка, *філоложка*. Перше утворення цілком можливе з погляду морфотактики (пор. грек. *богиня*), проте не підтримане практикою вживання, оскільки для багатьох назв спеціальностей, занять осіб ознака статі є нерелевантною, пор. *гуманіст, теоретик, аналітик*. Друге заблоковане морфонологічною нормою української мови. Тут появу назви особи жіночої статі можна розглядати як надлишковість у номінації.

Наявність категорії «жіночість» в українській мові є природною й гармонійною. Збільшення кількості новотворів та неозапозичень на позначення осіб жіночої статі свідчить, зокрема, і про зростання суспільної, професійної та творчої активності жінок, зміну їхньої ролі та ваги в суспільстві. Поява яскравих лідерок у політичному житті країни та світу, популярність окремих представниць шоу-бізнесу та мистецтва вимагає творення відповідних найменувань їхніх посад, звань, професій у синтетичних мовах флективного типу, якою є українська мова, через творення афіксальних новотворів на позначення жіночої статі

Список літератури

1. Архангельська А. М. Маскулізоване вираження *nomina feminina* та фемінізоване вираження *nomina masculina* у слов'янських мовах взаємодія свого і чужого / А. М. Архангельська // *Мовознавство*. – 2007. – №1. – С. 23–38.
2. Архангельська А. М. Новотвори-фемінативи в українській мові нової доби: неологізми, оказіоналізми чи ефемеризми? / А. М. Архангельська // *Неологічні назви осіб у сучасних слов'янських мовах* : [монографія]. – Рівне – Оломоуць, 2011. – С. 67–121.
3. Брус М. Словотвірна семантика фемінітивів української мови XVI–XVII століття / М. Брус // *Актуальні проблеми українського словотвору*. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – С. 403–413.
4. Брус М. Фемінітивний словотвір у працях І. І. Ковалика / М. П. Брус // *Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*. Філологія. Випуск XV–XVIII. – Івано-Франківськ, 2007. – С. 19–23.
5. Брус М. Фемінативи української мови в переплетенні давніх і сучасних тенденцій / М. П. Брус // *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. – 2009. – Вип. 46. – Ч. 1. – С. 61–69.
6. Земская Е. А. Наименования женщин / Е. А. Земская // *Словообразование как деятельность*. – М. : URSS, 2009. – С. 148–156.
7. Карпіловська Є. А. Тенденції засвоєння англіцизмів у сучасній українській мові / Є. А. Карпіловська // *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Серія Філологія. – 2007. – Т. 10. – №2. – С. 78–84.
8. Кислюк Л. П. “Категорія “моція” у сучасній українській мові” / Л. П. Кислюк // *Матеріали четвертої Міжнародної науково-практичної конференції «Жінка в науці та освіті: минуле, сучасність, майбутнє»*. – К., 2008. – С. 167–171.
9. Кислюк Л. П. Динаміка словотвірної норми: тенденція націоналізації / Л. П. Кислюк. // *Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti jazyka, literatúry a kultúry*. Zost. Jarmila Kredátusová. Acta facultatis Philosophicae Prešovensis. – Prešov : Filozofická fakulta 2012. – S. 193–208.
10. Кислюк Л. П. Диференціація словотворчих ресурсів у сучасній українській номінації / Л. П. Кислюк // *Збірник радова «Творба речи и њени ресурси у словенским језицима»*. – Србија, Белград : Филолошки факултет универзитета у Београду, 2012. – С. 109–120.

11. Клименко Н. Ф. Категорія «Моція» // Енциклопедія «Українська мова». – К. : Вид-во «УЕ» ім. М. Бажана, 2000. – С. 354.
12. Ковалик І.І. Про деякі питання слов'янського словотвору / І.І.Ковалик // Вчення про словотвір. Вибрані праці. / Упорядник та автор передмови В.Грещук. – І.-Ф. – Л.: Місто НВ, 2007. – С. 261-287.
13. Ковалик І.І. Своєрідні особливості іменникового словотвору української мови // І.І.Ковалик // Вчення про словотвір. Вибрані праці. / Упорядник та автор передмови В.Грещук. – І.-Ф. – Л.: Місто НВ, 2007. – С. 381-400.
14. Ковалик І.І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами / І.І.Ковалик // Питання українського мовознавства. – Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1962. – Кн. 5. – С. 3-34.
15. Нецименко Г.П. Тенденції употреблення существительных женского рода со значением лица в литературном чешском языке / Г.П.Нецименко // История славянских литературных языков. Краткие сообщения института славяноведения. – М. : Наука, 1965. – Вып. 43. – С. 51–65.
16. Пономарів О.Д. Мовний аспект тендерної проблеми / О. Д. Пономарів // Матеріали четвертої Міжнародної науково-практичної конференції «Жінка в науці та освіті: минуле, сучасність, майбутнє». – К., 2008. – С. 165-167.
17. Пузиренко Я. В. Агентивно-професійні назви осіб жіночої статі в лексикографічному описі та узусі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «українська мова» / Я.В.Пузиренко. – К., 2005. – 20с.
18. Родніна Л.О. Суфіксальний словотвір іменників / Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 57–118.
19. Семенюк С.П. Формування словотвірної системи іменників з модифікаційним значенням жіночої статі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «українська мова» / С.П.Семенюк. – Запоріжжя, 2000. – 20 с.
20. Федурко М.Ю. Словотвірна морфологія українських фемінативів у лінгвокультурологічному аспекті / М.Ю.Федурко // Відображення історії та культури народу в словотворенні: Доповіді XII Міжнародної наукової конференції Комісії зі слов'янського словотворення при Міжнародному комітеті славістів (25-28 травня 2010 р., Київ, Україна). – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – С. 433–442.
21. Фекета І.І. Жіночі особові назви в українській мові (творення і вживання): дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «українська мова» / І. І. Фекета. – Ужгород, 1968. – 369 с.
22. Янко-Триницкая Н.А. Наименование лиц женского пола существительными женского и мужского рода / Н.А.Янко-Триницкая // Развитие словообразования современного русского языка. – М. : Наука, 1966. – С. 167–210.

Кислюк Л. П. Категория «женственность» в современном украинском словообразовании / Л. П. Кислюк // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2012. – Т. 25 (64), № 4, ч. 2. – С. 97–105.

В статье рассмотрены неологизмы для обозначения женщин на материале СМИ и приведенной художественной литературы. Проанализированы особенности их создания и функционирования в узусе и идиолекте, а также корреляция языковой практики и словообразовательной нормы в употреблении категории «женственность».

Ключевые слова: категория «женскость», узус, идиолект, словообразовательная норма, неологизм.

Kysliuk L. Category of Nomina Feminina in Modern Ukrainian Word-formation / L. Kysliuk // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Social communications. – 2012. – Vol. 25 (64), No 4, part 2. – P. 97–105.

The article presents new appeared words describing women in mass media and fiction literature. Their formation and usage are analyzed within the uzus and idiolect and as a correlation between language practice and word formative rules applied to the category of «nomina feminine».

Key words: category of “nomina feminina”, uzus, idiolect, word formative rules, new derivate.

Поступила в редакцію 14.10.2012 г.